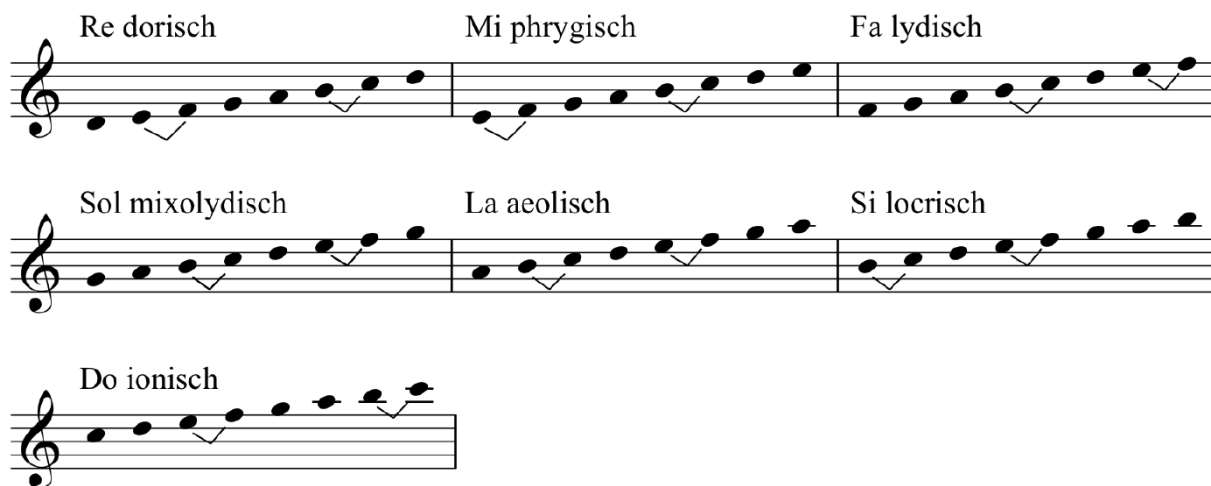

18. Modaliteit

Een modus is een toonladder die anders klinkt dan de bij ons gekende majeur- of mineurladder. De opeenvolging van hele en halve tonen is dus anders. De modi die in gebruik waren in de middeleeuwen en de renaissance (de zogeheten kerkmodi) komen ook veelvuldig voor in de volksmuziek, de pop- en de jazzmuziek.

Kerkmodi

Er bestonden sinds de middeleeuwen zes kerkmodi. Deze vinden we door de witte toetsen van de piano af te gaan, telkens startend vanaf een volgende noot.

De kerkmodus wordt dus bepaald door de opeenvolging van hele en halve tonen in de toonladder:

Dorisch:	1-1/2-1-1-1-1/2-1
Phrygisch:	1/2-1-1-1-1/2-1-1
Lydisch:	1-1-1-1/2-1-1-1/2
Mixolydisch:	1-1-1/2-1-1-1/2-1
Aeolisch:	1-1/2-1-1-1/2-1-1
Locrisch:	1/2-1-1-1/2-1-1-1
Ionisch:	1-1-1/2-1-1-1-1/2

Ezelsbruggetje: “De pastoor liet mij altijd lachen, idioot.”

Deze toonladders kunnen ook getransponeerd worden. De begintoon verandert, maar de intervallen blijven hetzelfde.

Oefening 1: Geef de gevraagde kerktoonladder.

La dorisch	La phrygisch
Do lydisch	Do mixolydisch
Mi Aeolisch	Mi locrisch
Sol lydisch	Sol ionisch
Fa# phrygisch	Fa# dorisch

Het valt op dat de aeolische modus voor ons gekend is als de antieke/natuurlijk mineurtoonladder en de ionische modus als de majeuretoonladder. Bovendien wordt de locrische modus slechts zeer zelden gebruikt omwille van de verminderde drieklank die zou ontstaan op de tonica. Er blijven dus slechts vier modi over, die allen sterke gelijkenis vertonen met een majeur- of mineurladder:

Re dorisch Lijkt op re klein, maar met verhoogde VIde trap	Typisch interval Dorische sext
Mi phrygisch Lijkt op mi klein, maar met verlaagde IIde trap	Typisch interval Phrygische secunde

Oefening 2: Geef het typisch interval van de gevraagde kerktoonladder.

La dorisch	La phrygisch	La lydisch	La mixolydisch
Re mixolydisch	Do dorisch	Sol# mixolydisch	Lab lydisch

Gezien de grote gelijkenissen kunnen we in eenzelfde stuk dan ook gebruik maken van de reeds goed gekende majeur- of mineurtoonladder en de verwante kerkmodus. Dit noemen we een modale wending.

Wat is een modale wending?

- Algemeen genomen staat een stuk bijna altijd hoofdzakelijk in majeur of mineur. **Tijdelijk** kan een kenmerkend akkoord uit een gelijkaardige modus 'ontleend' worden.
- Dit doen we wanneer we de muziek een speciale *touch* willen geven, meestal ter **variatie**.
- Een modale wending valt op door een toegevoegd **wijzigingsteken**.
- Een akkoord dat bv. niet kan gebruikt worden in majeur (zoals VII) kan nu dankzij een toegevoegd wijzigingsteken wél gebruikt worden als een modale wending.

Modale wendingen in mineur

In mineur zijn er 2 mogelijke modale wendingen:

- 1) dorische wendingen
- 2) phrygische wendingen

Een mineurcompositie bevat ofwel enkele dorische, ofwel enkele phrygische wendingen. Er zullen zelden meerdere wendingen in een kort stuk opduiken. In langere stukken kunnen bv. zowel een dorische als een phrygische wending te horen zijn, maar zelfs dat is uitzonderlijk. Waarom? Door een modale wending wordt de originele toonaard even verlaten. Hierdoor wordt hij minder duidelijk, waardoor er spaarzaam mee omgesprongen dient te worden.

Dorische wending

re mineur (antiek)

re dorisch

VK K G

K G VK

I II III IV V VI VII I

Waar de verminderde drieklank (VK) zich in de antieke wijze op de IIde graad bevond, ligt deze in de dorische modus op de VIde graad. Dit maakt dat de IIde graad wél gebruikt kan worden als dorische wending, indien het specifieke wijzigingsteken wordt toegevoegd dat tot de dorische modus behoort: de dorische sext.

Ook de IVde graad verandert in de dorische wending: zij wordt een majeurakkoord. De IVde graad kan als antieke wending en als dorische wending gebruikt worden.

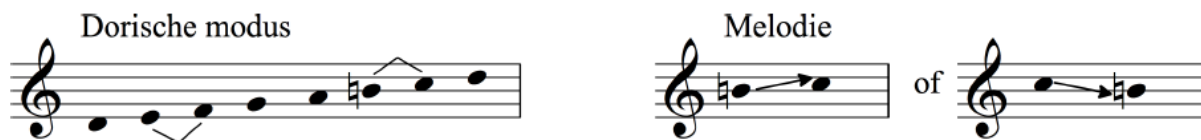
II	is plots bruikbaar: een kleine drieklank
IV	wordt een grote drieklank
VI	is onbruikbaar geworden: een verminderde drieklank

Oefening 3: Geef de gewenste graden uit de gevraagde dorische modus. Het gaat telkens om de akkoorden waarin, door het toegevoegde wijzigingsteken, de dorische sext voorkomt.

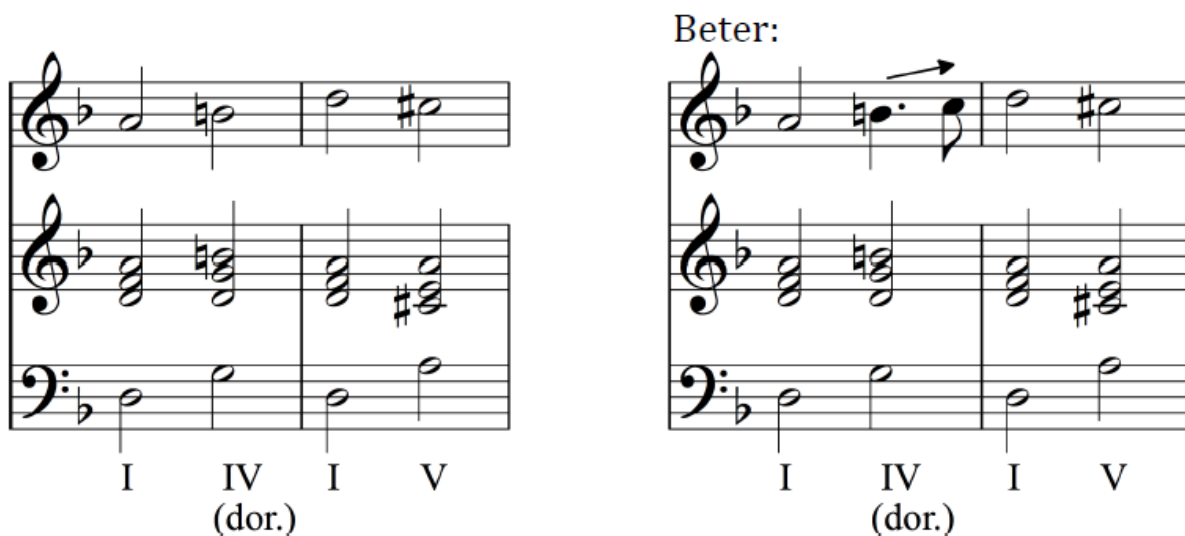
La dorisch	Do dorisch	Mi dorisch	Fa dorisch
II IV	II IV	II IV	II IV

Melodische spanning bij een dorische wending

De halve tonen liggen in de dorische modus anders dan in de antieke of harmonische wijze. Hierdoor klinkt een melodie in een dorische wending het natuurlijkst wanneer het dorische interval (dorische sext) verbonden is met een halve toon (voor of na).

Indien dit niet mogelijk is met akkoordnoten, kan er ook een doorgangsnoot worden geschreven:

Oefening 4: Harmoniseer de volgende melodieën en gebruik hier en daar dorische wendingen. Voeg bij de uitwerking eventueel versieringen toe aan de melodieën.

1.

2.

3.

4.

Oefening 5: Plaats de graden en benoem de wendingen door bv. “(dor)” of “(H)” onder de gevonden graden te plaatsen.

Sad Lisa (Cat Stevens)

Em D C D Em D G

G D Em A

Em A D C

D Em D G

G D Em A

Em A B Em

Phrygische wending

mi mineur (antiek)

mi phrygisch

VK

K

G

G

VK

K

I II III IV V VI VII I

Waar de verminderde drieklank (VK) zich in de antieke wijze op de IIde graad bevond, ligt deze in de phrygische modus op de Vde graad. Dit maakt dat de IIde graad wél gebruikt kan worden als phrygische wending, indien het specifieke wijzigingsteken wordt toegevoegd dat tot de phrygische modus behoort: de phrygische secunde.

Ook de VIIde graad verandert in de phrygische wending: zij wordt een mineurakkoord. De VIIde graad kan als antieke wending en als phrygische wending gebruikt worden.

II	is plots bruikbaar: een grote drieklank (grondnoot verlaagd)
V	is onbruikbaar geworden: verkleinde drieklank
VII	wordt een kleine drieklank

Oefening 6: Geef de gewenste graden uit de gevraagde phrygische modus. Het gaat telkens om de akkoorden waarin, door het toegevoegde wijzigingsteken, de phrygische secunde voorkomt.

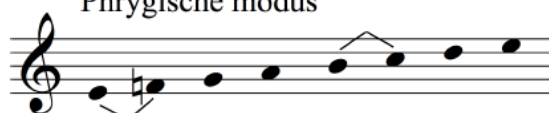
La phrygisch	Do phrygisch	Si phrygisch	Fa phrygisch
II VII	II VII	II VII	II VII

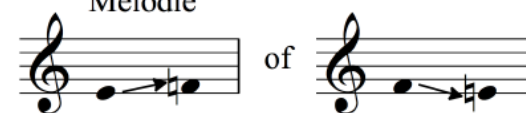
Melodische spanning bij een phrygische wending

De halve tonen liggen in de phrygische modus anders dan in de antieke of harmonische wijze. Hierdoor klinkt een melodie in een phrygische wending het natuurlijkst wanneer het phrygische interval (dorische sext) verbonden is met een halve toon (voor of na).

Phrygische modus

Melodie

Indien dit niet mogelijk is met akkoordnoten, kan er ook een doorgangsnoot worden geschreven:

I VII (phr.) III VI

Beter:

I VII (phr.) III VI

Oefening 7: Harmoniseer de volgende melodieën en gebruik hier en daar phrygische wendingen. Voeg bij de uitwerking eventueel versieringen toe aan de melodieën.

1.

2.

3.

Mineurtoonladders: keuze zat...

Indien we onze kennis uit hoofdstuk 9 (Mineur) combineren met bovenstaande info over modale wendingen, hebben we maar liefst 5 mineurtoonladders in ons arsenaal. Merk bovendien nogmaals op dat de antieke/natuurlijke wending idem is aan de aeolische kerkmodus.

Oefening 8: Noteer, vertrekkende van de gevraagde tonica, de antieke, harmonische, melodische, dorische én phrygische wending.

1) Tonica = la

La mineur antiek/natuurlijk

La mineur harmonisch

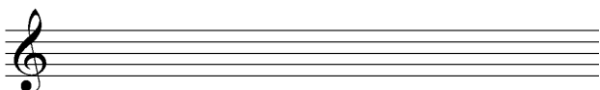

La mineur melodisch

La dorisch

La phrygisch

2) Tonica = do#

Do# mineur antiek/natuurlijk

Do# mineur harmonisch

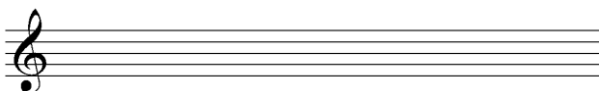

Do# mineur melodisch

Do# dorisch

Do# phrygisch

3) Tonica = fa

Fa mineur antiek/natuurlijk

Fa mineur harmonisch

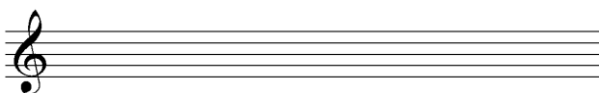

Fa mineur melodisch

Fa dorisch

Fa phrygisch

Modale wendingen in majeur

Net als in mineur, zijn er in majeur zijn er 2 mogelijke modale wendingen:

- 1) lydische wendingen
- 2) mixolydische wendingen

Er zullen zelden meerdere verschillende wendingen in een kort stuk opduiken.

Lydische wending

fa majeur

fa lydisch

K G VK

G VK K

I II III IV V VI VII I

II	wordt een grote drieklank
IV	is onbruikbaar geworden: een verminderde drieklank
VII	is plots bruikbaar: een kleine drieklank

Oefening 9: Geef de gewenste graden uit de gevraagde lydische modus. Het gaat telkens om de akkoorden waarin, door het toegevoegde wijzigingsteken, de lydische kwart voorkomt.

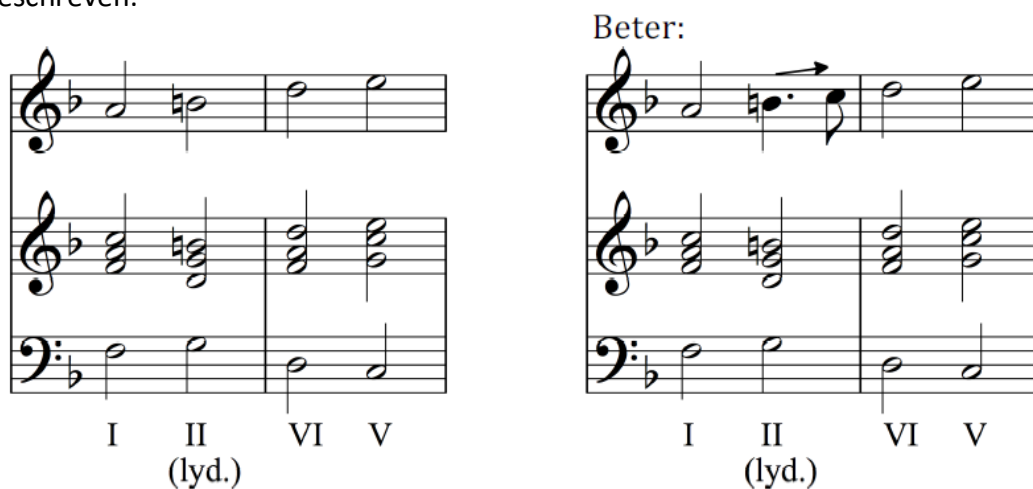
La lydisch	Do lydisch	Mi lydisch	Fa lydisch
II VII	II VII	II VII	II VII

Melodische spanning bij een lydische wending

De halve tonen liggen in de lydische modus anders dan bij de normale majeure toonaard. Hierdoor klinkt een melodie in een lydische wending het natuurlijkst wanneer het **lydische interval** (lydische kwart) verbonden is met een halve toon (voor of na).

Indien dit niet mogelijk is met akkoordnoten, kan er ook een doorgangsnoot worden geschreven:

Oefening 10: Harmoniseer de volgende melodieën en gebruik hier en daar lydische wendingen. Voeg bij de uitwerking eventueel versieringen toe aan de melodieën.

1.

2.

3.

Mixolydisch wending

The image shows two staves. The top staff is labeled 'sol majeur' and the bottom staff is labeled 'sol mixolydisch'. Both staves show the scale notes and the corresponding chords for each degree (I to VII). The chords are labeled with letters: K (Klein, minor), G (Groot, major), and VK (Verminderd, diminished). In the sol mixolydisch mode, the III chord is marked with a cross and labeled 'VK', the V chord is marked with a box and labeled 'K', and the VII chord is marked with a box and labeled 'G'. The sol majeur mode has a K chord for III, a G chord for V, and a VK chord for VII.

III	is onbruikbaar geworden: een verminderde drieklank
V	wordt een kleine drieklank
VII	is plots bruikbaar: een grote drieklank

Oefening 11: Geef de gewenste graden uit de gevraagde mixolydische modus. Het gaat telkens om de akkoorden waarin, door het toegevoegde wijzigingsteken, de mixolydische septiem voorkomt.

La lydisch	Do lydisch	Mi lydisch	Fa lydisch
V VII	V VII	V VII	V VII

An empty musical staff with a treble clef, divided into four measures, intended for the student to write the requested chords for the four Lydian modes.

Melodische spanning bij een mixolydische wending

De halve tonen liggen in de mixolydische modus anders dan bij de normale majeurtoonard. Hierdoor klinkt een melodie in een mixolydische wending het natuurlijkst wanneer het **mixolydische interval** (mixolydische septiem) verbonden is met een halve toon (voor of na).

The image shows three musical staves. The first staff is labeled 'Mixolydische modus' and shows the scale notes. The second staff is labeled 'Melodie' and shows a melody. The third staff is labeled 'of' and shows an alternative melody. The melody consists of a half note followed by a quarter note, with a sharp sign indicating a half tone change.

Indien dit niet mogelijk is met akkoordnoten, kan er ook een doorgangsnoot worden geschreven:

I IV VII (mix.) I

Beter:

I IV VII (mix.) I

Oefening 12: Harmoniseer de volgende melodieën en gebruik hier en daar mixolydische wendingen. Voeg bij de uitwerking eventueel versieringen toe aan de melodieën.

1. *Get Back (The Beatles)*

2.